

РОЛЬ «МОЗКОВИХ ЦЕНТРІВ» США У ФОРМУВАННІ ІДЕЙНИХ ЗАСАД ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

РЖЕВСЬКА Ніна Федорівна
кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародної інформації,
Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

У статті проведено аналіз ролі, яку відіграють «мозкові центри» США у формуванні ідейних засад зовнішньої політики держави. Показано процес формування та функціонування американських аналітичних структур, визначено місце американських аналітичних традицій у системі світового політичного аналізу.

Ключові слова: аналітичні структури, «мозкові центри», прогнозування, політичний аналіз.

Постановка проблеми. Інтелектуальна впливовість, і відповідно, можливість впливати на людську рефлексію були і залишаються одним із найважливіших аспектів глобального політичного регулювання. У сучасному світі відбувається стрімка перебудова системи здійснення такого впливу, і одночасно – не дуже швидка реформа механізмів вироблення його безпосереднього змісту. Протягом останніх півстоліття форми та методи інтелектуального впливу зазнали суттєвих змін. Намагання просто «справити враження» на супротивників та прибічників доповнилось іншим завданням якісного характеру – сформувати ідейний фон мислення елітних груп усіх основних учасників міжнародно-політичного життя. Саме тому почали виникати структури, фактично здатні здійснювати ідейно-політичне лобіювання у світовому масштабі, що безпосередньо означає цілеспрямований вплив без прямого використання економічних методів на вироблення та прийняття ключових рішень за допомогою регулювання потоку циркулюючих у світовому політичному просторі ідей та уявлень. Головний продукуючий елемент у такому різновиді лобізму – центри, інститути, ради та асоціації аналітично-дослідного характеру. Частина з них вбудована у державно-політичні механізми, інші діють поза їхніми межами. Останнім часом саме позадержавні структури відіграють більш помітні ролі не лише у формуванні ідейних засад зовнішньої політики окремих країн, а й у корегуванні глобальних політичних процесів. Саме ці факти постійно актуалізують дану проблематику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій і нерозв'язані раніше частини загальної проблеми. Дослідження щодо «мозкових центрів», які вже майже століття визначають курс і стратегію впливових держав, у першу чергу, США, є досить поширеними у політичній науці. Даній проблемі присвятили численні праці Р. Арон, Є. Бардач, Д. Белл, І. Бестужев-Лада, З. Бжезинський, А. Вілдавскі, Д. Веймер, А. Вайнінг, Р. Даль, В. Дан, П. Діксон, М. Гайдеггер, Готвуд, Дж. Ейбелсон, Г. Кан, Р. Куглер, Г. Ласуелл, В. Лі, Л. Мемфорд, Г. Моргентау, Н. Нарочицька, Дж. Нейсбіт, Л. Пал, А. Панарін, Ф. Поллак, С. Поттон, Дж. Сорос, О. Тоффлер, У. Уільямс, Ф. Фукуяма. Проте з'ясування саме ролі «мозкових центрів» як інтелектуального актора зовнішньої політики залишається на сьогодні питанням, до якого постійно звертаються вчені й політики.

Мета статті. Основна мета, якій підпорядкована наше дослідження на основі вивчення і аналізу історії виникнення «мозкових центрів» та становлення наукової категорії для їхнього означення з'ясувати роль і місце даних структур у формуванні ідейних засад зовнішньої політики США.

Викладення основного матеріалу. Серед найпомітніших суб'єктів інтелектуального забезпечення світової політики є «мозкові трести», або «мозкові центри» (*think tanks*) [5, с.13.] Ідейний продукт «мозкових центрів» – прикладна політична експертиза, аналітичні статті, фундаментальні теоретичні праці. Зазвичай його відрізняє стратегічне цілепокладання, обґрунтоване конкретними уявленнями про бажані соціально-економічні та політичні результати. Саме у цьому відмінність продукції мозкових центрів від власне академічних досліджень. Політична спрямованість робіт свідомо афішується або маскується. Дуже часто справжні наукові теорії дійсно створюються аналітиками із «мозкових трестів». Часто вони, скоріше за все, є

побічним результатом їхньої діяльності, бо можуть як відповідати, так і не відповідати політичним завданням замовника.

Першопрохідцями у створенні структур, задіяних у розробці міжнародних політичних ідей, є Сполучені Штати. Втім, було б надто спрощеним говорити про те, що вони проводять цілеспрямовану лінію у формуванні механізмів, що здійснюють ідейний вплив на прийняття політичних рішень у інших країнах або на міжнародному рівні. Скоріше за все, США використовують нові засоби впливу – «закидання» ідей у світовий політичний обіг. Державна система впливає на роботу «мозкових трестів». Проте часто сама вона виявляється об'єктом їхньої діяльності, спрямованість роботи «мозкових трестів» визначається цілями не лише американських, а й глобальних політико-економічних сил – у першу чергу транснаціональних корпорацій і банків.

Якщо вдається до аналізу формування й розвитку аналітичних структур у США, то увесь цей процес можна поділити на кілька етапів за кількома критеріями, зокрема, за змістом продукту та за функцією їх креативного впливу на виникнення аналітичних центрів в інших країнах і в глобальному масштабі.

Отож, перший етап становлення недержавних структур організації науково-ідеологічної спільноти почався у США у перші роки минулого століття. Саме тоді сформувалися принципи їхньої взаємодії із зовнішньополітичними органами держави. Націливши свій курс на зовнішньоекономічну та зовнішньополітичну експансію під впливом близьких до себе політичних та економічних інтелектуалів і військових теоретиків, адміністрація Теодора Рузвельта, двадцять шостого Президента США (1901–1908), почала на постійній основі залучати їх до підготовки державних рішень. [1, с.134–151] Економічний бум у США на початку ХХ ст. був стимулом для такої політики. Картелізація та трестифікація національної економіки привели до появи транснаціональних корпорацій першого покоління. Саме це і сприяло розвитку відносин неформального симбіозу між великими компаніями та державою. Експерти, залучені до розробки ідейних засад політичного курсу, повинні були сформулювати концепції, які б не суперечили завданням бізнесу і держави. За цих умов і виникли перші державні й недержавні структури щодо організації експертно-ідеологічного співтовариства [4].

Протягом 1910–1920 рр. напівтіньові стосунки прямого лобіювання інтересів бізнесу в сфері американської зовнішньої політики через систему неформальних контактів у конгресі, сенаті та адміністрації доповнилися формуванням офіційних інституціоналізованих елементів системи експертно-ідеологічного впливу. Ця взаємодія розширилася після Першої світової війни, коли з'явилася потреба у нових концепціях, що обґрунтовують розширення державної зовнішньополітичної підтримки американського бізнесу, і структурах, здатних формувати відповідні ідеї, поширюючи їх серед еліт та суспільної свідомості. При цьому такі організації повинні були мати формальну незалежність від держави. Сформувалось два типи недержавних структур експертного супроводу зовнішньополітичного процесу.

Перший – недержавні аналітичні центри (саме їх зазвичай називають «мозковими трестами»), діяльність яких спрямована на ідейне обґрунтування, експертну оцінку та пропагандистський супровід зовнішньої політики. Варто зауважити, що даний термін з 60-х років минулого століття став використовуватись і для означення аналітичних центрів, діяльність яких спрямована на дослідження і внутрішньополітичних завдань. Ми не ставимо за мету проаналізувати дане питання.

Центри засновувалися з приватної ініціативи і за приватні кошти. Головним спонсором діяльності «мозкових трестів» був приватний бізнес, що діяв через благодійні фонди. Дуже часто й самі подібні центри називались фондами. Деякі з них поєднували у роботі виконання науково-аналітичних завдань та функції фінансового донорства – підтримки цільових політичних розробок та фундаментальних наукових досліджень незалежних експертів, університетів і т.і.

У 1910 р. як дослідницьку організацію було засновано Фонд Карнегі за міжнародну безпеку (*Carnegie Endowment for International Peace*), одним із найважливіших напрямів діяльності якого стала організація досліджень з питань зовнішньої політики США та міжнародних відносин. У 1916 р. було створено Інститут Брукінгса (*Brookings Institution*). Обидва ці центри донині залишились серед найвпливовіших науково-аналітичних центрів Сполучених Штатів.

Ще під час роботи першого покоління американських «мозкових трестів» визначились ідеологічні орієнтації. Їхні позиції тяжіли до різних версій ліберального універсалізму. Більшість перших «трестів» стали поборниками наднаціонального регулювання міжнародних відносин як способу підтримки безпеки.

З одного боку, недержавні «мозкові трести» дублювали діяльність державних аналітичних структур, забезпечуючи розробку альтернативних варіантів зовнішньої політики США, з іншого – аналітичні центри формували нові напрями для пошуку. Вони створили систему координат, де розвивались і позиції офіційних експертів, а також висловлювалися точки зору, що не могли бути сформульовані на урядовому рівні.

Другий тип структур організації експертного товариства – ради та асоціації. Ці неурядові організації створені для узгодження за сприяння вчених зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних інтересів бізнесу і держави. Як правило, вони суміщають ці функції з роботою в якості власне «мозкових центрів» або створюють аналітичні структури як свої дочірні підрозділи.

Першими і найбільш впливовими структурами такого роду була створена у 1918 р. Американська зовнішньополітична асоціація (Foreign Policy Association) і сформована у 1921 р. Рада з міжнародних відносин (Council on Foreign Relations).

На відміну від звичайних «мозкових центрів», ради та асоціації не лише виробляють концепції, закладаючи їх у продукцію та періодику, що вони видають, але й намагаються використати свою структуру для впровадження їх у політичну практику. Ради та асоціації можна вважати своєрідними біржами ідейно-аналітичної продукції – вони забезпечують взаємодію «замовника», «виробника» ідей та «споживача» (політичного істеблішменту).

Ще на ранніх етапах розвитку системи експертно-аналітичних центрів у Сполучених Штатах «мозкові центри» частіше за все показували здатність пропонувати концепції, відмінні від тих, що реалізуються державою. Вони фактично стали створювати спектр альтернатив до існуючого державного курсу на випадок, коли той виявляється на якийсь момент невдалим. Таким чином, створювався своєрідний ресурс «запасних варіантів» політики, який можна пустити в хід при зміні адміністрації або потраплянні у безвихідь діючої президентської команди. Із 1920-х років жодна серйозна зовнішньополітична лінія США не відпрацьовувалася на безальтернативній основі. Саме «мозкові центри» готували альтернативні варіанти.

Після Другої світової війни американське лідерство у сфері політичної аналітики збереглося і закріпилося. Для цього сформувалися серйозні політико-економічні засади. По-перше, США перетворилися на головного економічного та військового гіганта Заходу. Вступивши в конфронтацію з СРСР, вони оголосили себе всесвітнім захисником ліберально-демократичних цінностей і принципів ринкової економіки. По-друге, у кінці 1940-х – на початку 1950-х років провідні американські корпорації та банки почали нову хвилю експансії на європейський ринок, при цьому зробившись важливим учасником відновлення економіки Західної Європи. По-третє, сформована система військово-політичних зв'язків у рамках НАТО та економічного співробітництва стала гарантом стабільності зв'язків США із Західною Європою, потім – з Японією, а пізніше і з переважною частиною неосоціалістичних країн світу. Нова ситуація визначила запит на розробку нової зовнішньої політики та стратегії зовнішньоекономічних зв'язків для Сполучених Штатів. Саме кон'юнктура сприяла «мозковим центрам». Наприклад, Інститут Брукінгса виступив у ролі головного розробника «плану Маршалла» (1947 р.).

Саме недержавні західноєвропейські експертно-аналітичні центри копіювали за формою і принципами роботи американські, а більшість державних переймали досвід Британського королівського інституту міжнародних відносин (Royal Institute of International Affairs – RIIA, переважно відомий як «Четем-хаус»). Велика кількість «мозкових центрів» Західної Європи та Японії перебували у стосунках асоційованого партнерства щодо провідних американських центрів. Останні приймали західноєвропейських та японських спеціалістів на стажування або забезпечували їх кадрами та відповідною літературою.

Протягом 1940-х та 1950-х років велика кількість нових «мозкових центрів» з'явилася у США. У цей період дедалі зростає вплив експертів на формування зовнішньополітичної лінії у підготовці рішень в економічній, політичній та військовій сфері. Одночасно американські центри почали впливати на розробку політики і спрямування інтелектуального пошуку міжнародно-політичного профілю в інших країнах. Ідеї, сформульовані спеціалістами з американських експертно-ідеологічних центрів, уміло закидалися в інтелектуальний обіг інших країн, а потім проникали у політичний обіг. Висвітлити впливовість американських аналітико-експертних традицій ми ставили собі за мету із самого початку. В контексті цього варто зауважити, що є випадки, коли американські ідеї ставали елементами офіційних доктрин союзників США та багатьох країн, що розвиваються. Часто такі результати ставали досяжними без явної державної підтримки з боку адміністрації Сполучених Штатів.

США мали достатній ресурсний потенціал для розвитку національного експертного співтовариства. Окрім того, американські спеціалісти брали участь у формуванні даного співтовариства у країнах, з якими Сполучені Штати особливо були зацікавлені підтримувати стабільні стосунки. Публікації американських аналітиків часто задавали набір ідей, спрямовували їхню політичну орієнтацію, понятійний апарат, з допомогою якого осмислювалися міжнародно-політичні реалії більшістю їхніх колег із Західної Європи, Японії, Канади та інших країн.

У межах самих американських дослідних центрів тим часом розвивалася спеціалізація. Перш за все серед них виокремилася створена у 1949 р. корпорація «РЕНД» (*RAND Corporation* – скор. від *Research and Development*). Ця корпорація дуже скоро стала однією із ключових структур з питань міжнародної безпеки та військово-політичних проблем США. Маючи формально приватний статус, корпорація працювала у тісному контакті з державою, виконуючи великі замовлення адміністрації, конгресу і міністерства оборони США [6].

Інші центри, що виникали для зовсім інших завдань, перебирали на себе експертно-наукові та ідеологічні функції, пов'язані з різними напрямками «стримування комунізму». Тематика, що прямо або опосередковано стосувалася цих завдань, становила до середини 1980-х років значну частину всіх експертних розробок у сфері зовнішньої політики Сполучених Штатів. Вона постійно була злободенною, мала постійних і щедрих державних і приватних замовників, ними були наприклад, військово-промислові корпорації та приватні фонди, що спеціалізувалися уже в ті роки на сприянні поширенню демократії у всесвітньому масштабі.

Для інтелектуального забезпечення цілей політики США залежно від конкретних ситуацій залучались як центри, що розв'язували лише прикладні аналітико-пропагандистські завдання, так і організації, що мали солідну цілком академічну репутацію.

На початку 1980-х років в американському науково-експертному товаристві помітними стали «мозкові центри» нового типу. Вони, на відміну від своїх попередників «першого покоління» (національних та транснаціональних), не надто сильно наполягали на науковій об'єктивності своєї аналітичної продукції і не заперечували власних ідеологічних уподобань. У літературі центри такого типу називаються – «пропагандистськими мозковими центрами» (*advocacy think tanks*), хоча в дійсності робота усіх аналітичних центрів невідворотно більшою чи меншою мірою мала ідеологічне забарвлення [3].

Нові центри відверто орієнтувалися на втілення своїх розробок у практику. Великі центри такого типу – в США Фонд спадщини (*Heritage Foundation*) та британський Інститут Адама Сміта (*Adam Smith Institute*). Їх робота мала великі фінансові пожертви від фондів, корпорацій та приватних осіб. З приходом до влади кабінету М. Тетчер у Великобританії (1979 р.) та адміністрації Р. Рейгана у США (1981 р.) ці центри стали отримувати державні замовлення, перетворившись по суті на інтелектуальні центри американського та британського неоконсерватизму.

Неоконсервативна хвиля торкнулась й інших центрів. У 1980-х роках у США деякі помірковані та академічні «мозкові центри» – Американський підприємницький інститут громадських політологічних досліджень (*American Enterprise Institute for Public Policy Research*), Інститут Гувера (*Hoover Institution*), Гудзонський інститут (*Hudson Institute*) [2, с.18–26].

Завершення «холодної війни» та розпад СРСР помітно вплинули на світовий ринок політичної експертизи. Криза західної політичної експертизи, що почалися у 1990-х роках, особливо стала помітною у діяльності тих центрів, робота яких була більш означена ідеологічним спрямуванням. У основі цієї кризи лежала психологічна неготовність більшості експертів до самостійного та творчого осмислення нової світової ситуації.

Переважає більшість американських консервативних центрів зайнялися масованою пропагандою універсальної значущості американських версій розуміння ліберальних цінностей та принципів вільного ринку. Ліберальні центри у цій ситуації не проявляли ні схильності, ні здібностей осмислювати ситуацію принципово по-новому. Фактично вони вступили в конкуренцію з консерваторами за першість у пропагуванні могутності американської «царівни-демократії».

Стали масово з'являтися проекти для колишніх республік СРСР та соціалістичних країн, програма «розширення демократії» та формування на її основі нового світопорядку.

У цілому аналітичні центри потрапили у складне становище. Із руйнуванням біполярної конфронтації вони втратили найнадійніше джерело фінансування у формі прямих або опосередкованих запитів влади на вивчення проблематики безпеки та боротьби з комунізмом. Стало необхідним освоювати нову тематику та шукати під неї інші грошові джерела.

Корпорація «РЕНД» у 1990-х роках стала уважніше ставитися до таких раніше другорядних для неї тем, як проблеми оточуючого середовища, демографія, розвиток системи освіти та охорони здоров'я.

У 2000-х роках американське аналітичне співтовариство у цілому залишається під переважаючим впливом консервативних ідей, що можна пояснити низкою причин. Зокрема, фінансовими – центри консервативної орієнтації спонсоруються багатими благодійними фондами, що отримують кошти від транснаціонального капіталу. Далі, організаційними – консерватори мають більший вплив на провідні ЗМІ (спеціалізовані журнали, газети – у тому числі видання, що поширюються в глобальних масштабах). І, нарешті, високою ефективністю роботи консервативних центрів. Ідеї, що розробляють консерватори, як правило, вкладаються у доступну форму.

На межі століть відбувається справжній бум «мозкових центрів», у світі значно зростає їхня кількість. На 2004 р. їхня загальна кількість становила 4,5 тис. При цьому збільшення відбувалося в основному за рахунок виникнення двох типів структур: пропагандистських центрів різної ідеологічної орієнтації і структур з високим ступенем тематичної спеціалізації.

У групі лідерів в цей час суттєвого перерозподілу ролей не відбулося. Старе ядро аналітики (принаймні, у США) не змінилося. Його представники, як і раніше, створюють основну частину значущих політико-теоретичних концепцій, отримують доступ до провідних видань та телебачення, мають вирішальний вплив на ідеологічні процеси, прийняття політичних рішень у США та багатьох інших країнах.

Почили формуватися нові напрями транснаціоналізації світової політико-аналітичної сфери. Позанаціональні центри першого покоління, про які велася мова раніше, продовжують діяти, хоча вони втратили попереднє значення. Інтелектуальна транснаціоналізація ХХ ст. розвивалася через початкове створення багатонаціональних інтелектуальних інститутів. Той же процес сьогодні відбувається по лінії транснаціоналізації аналітичної діяльності тих центрів, що спочатку переважно були національними.

Багато великих організацій стали працювати без прив'язки до національної тематики та замовлень, отримуючи фінансування безпосередньо від ТНК та іноземних фондів під розробку тем, у яких зацікавлені відповідні спонсори. Створюються досвідні представництва і повноцінно діючі філії виконавчих центрів одних країн у інших державах. До їхньої роботи часто залучаються експерти зі всього світу. Американський Фонд Карнегі (*Carnegie Endowment*) у 1993 р. створив таким чином свій потужний дослідний центр в Росії. Британський Міжнародний інститут стратегічних досліджень у 2001 р. утворив свої філії в США та Сінгапурі, а корпорація «РЕНД» створила окремі групи в Німеччині, Великобританії, Нідерландах і навіть у Катарі.

Зовсім новою тенденцією інтелектуальної транснаціоналізації в 2000-ті роки стало виникнення національних, регіональних та глобальних структур у формі мережевих об'єднань «мозкових центрів». На ґрунті мереж здійснюється обмін інформацією, спільне виконання політичних замовлень, створення колективних пропагандистських ресурсів, тематичний поділ праці, координація роботи, узгодження ідейно-політичних позицій з тих чи інших питань. Значно розширив можливості для подібного партнерства розвиток Інтернету.

Інтеграція «мозкових центрів» до мережевих структур розвивається переважно на двох засадах. Вони виникають, коли об'єднуються зусилля центрів близької ідеологічної орієнтації, а також коли невеликі експертні інститути, що працюють з вузької проблематики, об'єднують зусилля для формування загальних позицій по більш широких, часто глобальних питаннях політико-економічного спрямування.

Політична глобалізація стимулювала збільшення всезагальної потреби як у формуванні загальних – загальносвітових – уявлень про перспективи та протікання процесів глобального розвитку, так і в розробці стратегій управління рефлексією світової громадської думки з приводу того, що відбувається. Краще за все реальним підґрунтям для подібної координації могли слугувати західні (у першу чергу, американські) аналітичні центри. Саме тому вони виявилися у центрі системи світового інтелектуально-політичного регулювання, що сформувалася. Подальший розвиток отримує тенденція кількісного зростання «мозкових трестів» та розширення їхнього впливу на ідеологічні та політичні процеси.

Висновок. Таким чином, гнучка та здатна до швидкого реагування на зміни реальності система недержавних «мозкових центрів» є не лише засобом забезпечення лідерства США на світовому ринку політико-економічної експертизи, а й інструментом впливу держави на процес прийняття рішень в інших країнах та міжнародних організаціях. Транснаціоналізація сфери виробництва

світових політичних ідей сприяє поглибленню впливу та зміцнює домінування західного і американського науково-ідеологічного співтовариства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дементьев И. П. Идеиная борьба в США по вопросам экспансии (на рубеже XIX–XX в.) –М: Изд-во Московского университета, 1973. – С. 134–151.
2. Кобринская И.Я. «Мозговые тресты» и внешняя политика США. –М.: Международные отношения. 1986. – С.18–26.
3. Abelson D. E. Think Tanks and U.S. Foreign Policy: A historical Review // US Foreign Policy Agenda. –2002. – November. Vol.7. – No 3.
4. Haas R. N. Think tanks and U.S. Foreign Policy. A Policy Makers Perspective //U.S. Foreign Policy Agenda. – 2002. – Vol. 7. –No 3.
5. Rich A. Think Tanks, Public Policy, and the Politics of Expertise. –Cambridge, New York: Cambridge University Press. 2004. – P. 13.
6. Режим доступа: <http://www.rand.org/about/history/#origins>.

Ржевская Н. Ф. Роль «мозговых центров» США в формировании идейных основ внешней политики / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

В статье осуществлен анализ роли «мозговых центров» США в формировании идейных основ внешней политики государства. Показан процесс формирования и функционирования американских аналитических структур, определено место американских аналитических традиций в системе мирового политического анализа.

Ключевые слова: аналитические структуры, «мозговые центры», прогнозирование, политический анализ.

Rzhevskia N.F. The main role of the «think tanks» of the USA in the foreign politics ideal basis forming / Kiev National Aviation University/Institute of International Relations.

This article provides the analysis of the main role that is played by the “think tanks» of the USA in the formation of the governmental foreign politics. There is also showed the process of the American analytic structures formation and functioning, determined the place of American analytic traditions in the international political analysis system.

There is also shown that among the most visible subjects of the world politics intellectual supply are “think tanks”. Ideological product of the “think tanks” is practical political examination, analytical articles, and fundamental theoretical works. As a rule, this product differs in terms of aims determination that is determined by means of concrete notions about the desired social economical and political results. That is the main difference of the “think tanks” products from the academic researches. Political orientation of the works is advertised or masked. The real scientific theories are often done by the “think tanks” analytics. They are often a kind of side result of its activities because they can either respond or not to the clients political tasks.

There is also shown that the pioneer of the structures creation of the international political ideas is the USA. However it could be wrong to say that they are providing the purposeful line in the mechanisms formation that are providing the ideological influence on the political decisions taking in the other countries or on the international level. Most likely, the USA is using the new ways of influencing, such as “putting” ideas into the political circulation. State system influences the work of “think tanks”. However is often turns to be the object of their activity which aim is determined not only by the American but global political economic forces as well, first of all, transnational corporation and banks.

In terms of USA analytic structures forming and development analysis, it turned out that this process can be divided into several stages due to some criteria, by the content of the product and its creative influence function on the analytic centers appearing in the other countries and in global sense.

Key words: analytic structures, think tanks, strategic forecasting